

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pòli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 4. januarja 1860.

СЛАВА

спѣвана светима апостолама славенскима

ЦІРІЛУ І МЕТОДУ

лѣта 1860

в веселі спомѣн нју апостолованја лѣта 860.

Двѣ свѣтлі звѣзді блішчете
на небу нам Славеюм:
Ој светі Ціріл і Метод!
на небу нам Славеюм.

Ста свету вѣру шіріла
славенска два апостола;
Ој светі Ціріл і Метод!
славенска два апостола.

Славене подучавала,
небеса јім одпірала;
Ој светі Ціріл і Метод!
небеса јім одпірала.

Славенскі вес род љубіла,
за все Славене моліта;
Ој светі Ціріл і Метод!
за все Славене моліта:

„Да Бог разум нам разсвѣтлі,
с љубавјој серце разјіскрі;
Ој светі Ціріл і Метод!
с љубавјој серце разјіскрі“.

„Да се крістјанско љубімо,
по братско се мілујемо;
Ој светі Ціріл і Метод!
по братско се мілујемо“.

Двѣ свѣтлі звѣзді блішчете
на небу нам Славеюм;
Ој светі Ціріл і Метод!
на небу нам Славеюм.

Matija Majar.

SLAVA

spevana svetima apostoloma slavenskima

CIRILU I METODU

leta 1860

v veseli spomen nju apostolovanja leta 860.

Dve svetli zvezdi bliščete
na nebu nam Slavenom:
Oj sveti Ciril i Metod!
na nebu nam Slavenom!

Sta svetu veru širila
slavenska dva apostola;
Oj sveti Ciril i Metod!
slavenska dva apostola.

Slavene podučavala,
nebesa jim odpirala;
Oj sveti Ciril i Metod!
nebesa jim odpirala.

Slavenski ves rod ljubila,
za vse Slavene molita;
Oj sveti Ciril i Metod!
za vse Slavene molita:

„Da Bog razum nam razsvetli,
s ljubavjo serce razjiskri;
Oj sveti Ciril i Metod!
s ljubavjo serce razjiskri“.

„Da se kristjansko ljubimo,
po bratsko se milujemo;
Oj sveti Ciril i Metod!
po bratsko se milujemo“.

Dve svetli zvezdi bliščete
na nebu nam Slavenom;
Oj sveti Ciril i Metod!
na nebu nam Slavenom.

Matija Majar.

Zakaj hirajo kmetije in kako jim pomagati?

Če natanko pozvedujemo, zakaj gré današnji čas toliko kmetij na kant, se lahko prepričamo, da se je zadnjih deset let toliko kmetijam nemilih vzrokov nabralo, da nikoli pred tako. Zaostali dolgovi, preden je bila tlaka in desetina odpravljena, — odkupljenje desetine in tlake, — povišani davki, — mnogo slabih letin, — tū in tam po železnicah prikrajšani ali popolnoma vničeni zaslužek, — mnogo zavoljo vojske kmetijstvu odtegnjenih rok in še marsiktere druge okoljsine posameznih hiš so napravile vsaki kmetii več ali manj skerbí in nadlog.

Tem nadlogam pa se pogostoma še pridruži zanikernost in nemarnost mnogih gospodarjev, — neumno staro

kopito njih poljedelstva, — pijančevanje, — kvartopirstvo, potrata v obleki in še drugih napák.

Nasledek vseh teh okoljšin, katerih ali gospodarji niso krivi ali pa so jih sami krivi, je pa, da so kmetije zane-marjene in slabo obdelane. Zavoljo tega ne morejo davšin opravljati in družih dolžnost spolnovati; ne morejo živine rediti, kolikor bi je treba bilo, in ne orodja si napravljati, brez ktereга kmetovavec ne more shajati. Kmetija zastane, dober kupec se ne oglasi, in ker kmetovavec hira in hira, mu nazadnje boben zaropoče.

Takim kmetijam, kjer so gospodarji in gospodinje zavoljo ravno pred naštetih napák sami krivi, da grejo čedalje bolj rakovo pot, takim kmetijam — to vsak umen človek previdi — ni moč pomagati:

Takega čaka
stergan rokal,
palca beraška,
prazen bokal!

Govorili bomo tedaj tū le od kmetij, katerim se more in mora pomagati.

Naj ima zemljiše še tako dobro zemljo, še tako pripravno lego, ne bo ga nikakor mogoče v dobrem stanu ohraniti, ne bo dajalo obdelovavcu stanovitnega dobička, ako kapitala manjka za obdelovanje. Treba je živine po velikosti kmetije, in živino je treba rediti zavoljo gnoja, brez kterega se kmetovanje misliti ne dá. Živina mora pa zdrava in močna biti, sicer ni mogoče polja prav in o pravem času obdelavati. Orodje mora biti dobro, sicer ni mogoče, zemljo za vsakoršne pridelke pripravno storiti. Manjka naj le ene teh reči, je polju že žila spodvezana, — hirati začne; kmetovavec manj prideluje, globočeje in globočeje se zakopuje v dolgove in nazadnje ne more več na svojem posestvu obviseti.

Kmet dobí svoje posestvo po svojem očetu ali po kaki drugi dedšini ali si ga pa kupi.

Kadar ga dobí po svojem očetu ali kako drugač po dedšini (erbšini), ima večidel svoje brate, sestre in druge dede (erbe) plačati in še druge davšine poravnati; dostikrat gré s sestro nevesto tudi še kako govedo iz hleva; če je pa več sester nevest, pa še več.

Kmetu ostane le malo živine; tolaži se, da je bo kaj priredil. Al že ta čas se mu kupi gnoja zmanjšujejo, in kakor mu gnoja primanjkuje, tako mu tudi skednji bolj in bolj prazni prihajajo. Zgodí naj se pa še, da pride slaba letina, in kmet ima koj vsega premalo za svoje potrebe! S čem si hoče pomagati. Na pósodo je treba jemati!

Na pósodo dobí, pa samo da sebe ohrani in davke in druge opravke poravná; na svoje zemljiše se še ne spomni, da bi mu pomagal. Prejeto posojilo se deset drugih strani potrosi, — zemljiša ne doleti ne cempér te pomoči; temuč še le obresti (činži) od posojila se nabijejo na-nj, in kolikor večje breme ga teži, toliko manj more donašati. Tako zemlja donaša od leta do leta manj, in počasi pojemlje vsa premožnost. Živine ni v hlevu kolikor bi je bilo treba — in suha in slaba, ki jo še gospodar ima, ne daje nič dobička. Poljsko orodje gré v nič, novega ni od nikodar. Dolgovi rodé dolgove, ne da bi se kmetijstvu pomagalo, ampak samo, da se more kmet preživiti.

Nikogar ni volja, na tako zanemarjeno kmetijo kakega večjega zneska posoditi. Kmet se mora po manjših posojilih ozerati, stakne kakega oderúha, kteremu mora velike činže plačevati, včasí pa še kaj polja ali poljskih pridelkov namesti obresti prepustiti. Tako zabrede kmet v dolgove, da si ne more nikamor in nikakor več pomagati. Zanemarijenega in zapušenega zemljiša nihče neče pod roko kupiti in dobro plačati; okličejo ga, boben zapoje, in še tukaj se prodá večidel cenejše, kakor je bilo cenjeno, in tako pride gospodar z družino svojo na beraško palico.

Da bi se tedaj takim kmetijam pomagalo, ki pridejo brez svoje krivice v nesrečo, — in da bi se jim pomagalo o pravem času, to je, takrat kadar ni že prepozno, bi bilo treba: kmetijsko kreditnico ali naúpnico v vsaki deželi napraviti, ki naj bi imela v posamesnih kantonih svoje podružnice. To bi se dalo najložeje z delnicami ali akcijami storiti. Posebno bi bilo pa treba:

1. Da bi bolj premožni in veliki in pa domoljubni posejalci s svojimi denarji matico (Grundfond) napravili po izgledu zavarovalnic ali asekuracijnih družb.

2. Da bi se izdajale majhne delnice (posojila) po 20 gl. ali pa tudi večje, — za činže po 5 gld. od sto, da bi se tudi manj premožni kmetovavci udeležiti mogli. Visoka vlada naj bi se naprosila za dovoljenje, proti gotovi (pupilarni) varnosti tudi otroške denarje jemati.

3. Ta kreditnica bi smela samo na kmetijstva in le v podporo (zboljšanje) poljodelstva posojevati pod 5 od 100; toraj bi ne smela posojevati temu ali unemu kmetovavcu le na njegove besede, temuč razsoditi bi imel to poseben odbor. Zavoljo tega bi se mogel

4. v vsaki večji soseski ali v vsakem manjšem kantonu s pripomočjo cesarskih okrajnih gosposk poseben kmetijsk odbor postaviti, kateri bi dolžnost prevzel, natančno pozvedovati, kakošna je kmetija tega ali unega, ki prosi posojila, — koliko potrebuje za popravilo svoje kmetije; on bi imel tudi nad tem čuti, da se posojeni kapital prav oberne.

5. Kmetovavcu bi se dalo potem na pismo od odbora podpisano toliko denarjev, kolikor jih za svojo kmetijo potrebuje, in vpisali (vtabulirali) bi se ti denarji na to kmetijo.

6. Ako bi se vidilo, da se pri vsem tem kmetija zanemarija, bi se smel gospodarju kapital odpovedati, ali pa gospodar s pripomočjo kmetijskega odbora toliko časa pod sekvester djati, dokler bi se posojilo ne splačalo.

7. Posojeni denarji naj bi se skozi več let v določenih obrokih ali brištih ali pa malo po malo v manjših zneskih nazaj plačevali in pa tako zbrisovali; ali pa bi se utegnili ta reč tudi tako prerajati, da bi gospodar v določenem številu let činž in kapital ob enem nazaj plačeval, to je, tako, da se k činžu, ki ga vsako leto plačati ima, priverže nekoliko priklada, in tako se s samimi nekoliko večjimi činži pobota vés dolg.

8. Kmetovavcu pa naj bi se tudi na voljo dalo, njemu posojene denarje vselej, kadar bi mu bilo mogoče, ali saj nekoliko posojila, vsaki čas brez prejšnje odpovedbe, verniti.

Tako bi se ta matica ne ohranila le v dobrem stanu, kakor matica hranilnice (šparkase), po ktere izgledu naj bi se osnovala, temoč tudi brez lastne škode, marveč z lastnim dobičkom bi blagor države množila.

V pripomoč kmetijstvu imajo v našem cesarstvu tū in tam srenjske žitnice, iz kterih dobivajo kmetje žita na pósodo. Te naprave so sicer koristne, al le malo pomoči dajejo kmetu. Ubožni kmet si sposodi žita iz njih za setev; res je, da mu ni treba denarjev izdajati; al koj po mlačvi mora žito poverniti pa tudi še mérico dati. Pride naj pa slaba letina, koliko mu ostane potem, ko sposojeno žito in mérico verne, za njegove potrebe? Dostikrat malo ali pa celó nič. Sopot si mora žita za setev sposoditi kakor vlni tako letos in tako drugo, tretje in — vsako leto! Pomaga se sicer kmetu v taki stiski za tisti čas; al njegovi zemlji se ne pomaga nič. Zemlja ne dobi nič kakor samo seme, in pusta, pa še bolj pusta ostane kakor je bila.

Da je zemlja bolj rodovitna, potrebuje več kakor le samega semena. Treba je tudi denarja za potrebne orodja; treba je denarja za živino, da dela gnoj, kolikor ga je treba; treba je denarjev za marsikako popravilo zemljiša. Ob kratkem rečeno: kmetovavcu je kakor vsakemu obertniku treba denarja, da ne omaga.

Razun vsega tega je pa treba, da se zlasti manjše kmetije ohranijo, število kmetijskih družb pomnožiti in kmetijskih šol na kmetih napraviti.

Kmet naj se uči, iz svojega zemljiša kolikor je moč dobička vsako leto dobivati, svoje pridelke v svoj največji prid obračati; uči naj se, kako v družih državah kmetujejo, da se bodo njegovi pridelki s tujimi v dobičku skušali. V tem mu morejo biti in so mu tudi kmetijske družbe pripomožne. One mu dajejo dobre nauke in ga podučujejo po mnogih potih, — one mu oskerbujejo sadne in murvine drevesa, — one mu delijo nove semena, — one mu kažejo novo in drugod poterjeno kmetijsko orodje, — one so njegove zagovornice itd.

So sicer po deželah vse hvale vredne kmetijske družbe, ktere so sploh kmetijstvu zelo dobrotljive; tū in tam so se tudi že podružnice ustanovile, ki se trudijo po deželi

blagi namen doseči. Al premalo jih je še in premalo zdatne so, ker štejejo premalo družbenikov. Vsak kmet bi mogel stopiti kot ud kmetijske družbe v poddružnico.

Ker pa kmet najraje le to verjame, kar vidi in z roko zagradi, je živa potreba, da so mu velike kmetije in grajšinske posestva kot izgledna šola.

Pokažimo le ubožnemu, nezaupljivemu in kratkovidnemu kmetu pot k premožnosti na njegovem lastnem svetu in dajmo mu pomočkov v roko, gotovo si bo začel sam prizadevati, do premožnosti priti; pridnost in delavnost se bote v njem zbudile in kmalo se bo odpovedal stari vraži, da je „stara kopito najbolje“ in sam bo začel svojo kmetijo zboljševati.

Še celó marsikter zanikernik, če le niste že popolnoma zatopile njegovega duha nemarnost in pijančevanje, kateremu se je, kakor sam spozná, iz skerbí in nevolje nad svojo revšino udal, bo dobroto spoznal in se z večjo ljubeznijo kmetije lotil, vidši, da od dné do dné boljša prihaja. Za ustanovljenje taci poddružnic kmetijskih družb morejo pa najbolj duhovni gospodje pripomožni biti; ker ima kmet največ zaupanja do njih, jih bo najložeje stalo, mu dobrotljivost taci naprav jasno dokazati.

Poddružnice kmetijske po kmetih bi se pa mogle večkrat v letu sniti v posvetovanje, da bi mogel vsakdo svoje mnenje in ravnanje brez ovinka povedati. Tako bi se dalo natanko pozvediti in prevdarjati, kaj je koristno kaj ne, in kaj je posnemanja vredno.

V našem cesarstvu je še veliko rodovitnega sveta, kateri pa se slabo obdeluje ali celó neobdelan leži, ker manjka kapitalov. Če bi se v podporo kmetijstva posebne kmetijske zaloge ustanovile, bi ne odperli samo kmetijstvu lepšo prihodnost, temoč tudi bogastvo cele države bi se pomnožilo.

Da bi pač visoka vlada to v prevdarek vzeti blagovolila!

Kjer je kmetijstvo na visoki stopnji, ondi cvete tudi obertništvo in kupčijstvo; kjer kmetijstvo cvete, ondi stoji država zmiraj na terdih nogah. Kmetijstvo je nevsahljiv studenec deželnega premoženja, — gotova pot k moralnemu državnemu redu, in ravno zavoljo tega je posebne podpore vredno.

Posneli smo ta spis iz nemškega pod nadpisom: „Welches sind die Ursachen der jetzt so häufig vorkommenden executiven Feilbietungen, und durch welche Mittel liesse sich die Lage der kleinern Grundbesitzer je nach den provinciellen und örtlichen Verhältnissen heben und verbessern? Preisfrage der „Neuesten Nachrichten“, Beantwortung von Johann Pl., Pfarrer in Oels in Mähren“.

Živinozdravilske reči.

Bolezen v gobcu in na parkljih.

Iz Klane*) nam pišejo častiti gosp. Jakob Sajovec to-le: „Že zdavnej je pri nas bolezen med živino (volmi, kravami, ovčami), da jo gobec, jezik in noge bolé; ne more ne jesti ne hoditi, in jezik ima kakor zasmojen in mehurčast; to včasí manj, včasí delj časa terpi. Prosimo vas „Novice“ za kakošen svet“.

Odgovor vredništva. Zlo navadna je ta živinska nadloga. Napada največkrat goveda, ovce in prešiče, manjkrat konje. Izperva se po posebnih, še ne dosti znanih vremenskih pomladanskih ali jesenskih uimah začne pri posamnih živinčeti ali pa napade, ko bi trenil, mnogo živine na enkrat. Dostikrat je nalezljiva, zlasti na parkljih, in se potem kakor kuga izširja. Čudna lastnost te bolezni je, da se rade po dve ali celó po tri bolezni

združijo, namreč bolezen v gobcu z boleznijo na parkljih (gosenco) in pa včasih tudi z boleznijo na vimenu. Tù in tam ji pravijo ovčeeč ali sajovec. Snažnost je pri tej bolezni večidel, ako ni huda, prvo in dosti zdatno zdravilo.

Vneti in boleči gobec naj se rahlo spira z okisano ali slano vodo; masec jesiha se zmeša z bokalom vode ali se pest soli raztopi v nji, zraven pa pridene enmalo moke, in če moreš, enmalo sterdi (medú), da se ta voda vleče in gobec prevleče, kadar okoli lesene žlice rahlo cunj ovežeš, jo v to vodo pomočiš in ž njo gobec rahlo otiplješ (pa ne dergneš). Grozno škodljivo je, s čebulo, česnom, poprom ali drugimi takimi ostrimi rečmi boleči gobec spirati. Treba je, da se živini večkrat hladne vode ponudi, da si gobec sama spere. Kadar so se mehurci prederli, pomaži rane večkrat s sladko smetano in belakom. Če se te rane gnojé, napravi mazilo iz 4 beljakov pa 1 lota sirovega galuna. Če živinčetu gobec gnjije, je treba ga spirati z žajbelno vodo in vodo kuhane hrastove skorje, kateri se enmalo kafrovca prilije. Klaja naj se bolni živini daje le mehka, da ji gobca ne bode ali rani; pijača močnata; snažnost v škafl in jaslih je potrebna. Zdrava živina naj ne stoji poleg bolne in naj svoj škafl ima.

Bolezen na parkljih, kateri tudi gosenca ali červ pravijo, pa napačno, ker ni ne gosence ne červa pri tej bolezni, je večkrat združena z boleznijo v gobcu. Ker so bolečine včasih hude, ne more živina na nogo stopiti in ne hoditi. Med parklji je vnetje večidel najhuje. Gnojni steržen, ki se tù pri ovcah napravi, imajo ljudje po krivici za gosenco ali červa. Če izperva le vneti živi deli pod rogom se gnojiti ali gnjiti začnó, se ločijo parklji tam pa tam; to je huda in dolgočasna bolezen, pa potem tudi, zlasti pri ovcah, nalezljiva. — Izperva, dokler bolezen obstoji le v vnetji, je merzla voda poglavitno zdravilo za boleče parklje, ki naj se ovijó v cunje, ki se od časa do časa polijó z merzlo vodo; tudi s kislim zeljem se ovijajo ali z ilovco namažeje in potem pridno z vodo polivajo, da je ilovca zmiraj vlažna. Ko pa tako parklje močimo, glejmo vendar na to, da živina ne stoji v luži, ampak da ji suhe postelje (nastelje) ne manjka. Tako imenovano „gosenco“ ali „červa“ z verjó (štrikom) dergniti med parklji, je ravno tako neumno kakor škodljivo. Kadar se pod rogom gnoji ali gnjije, je že več vednosti treba, da se bolezen ozdravi. Ločeni rog se more odrezati, gnojni deli spirati s vodo kuhane hrastove skorje; smerdljiva gnojica se mora odpravljati z umivanjem z dišečimi rečmi, kafrovcom itd. gnjili deli, divje meso itd. pokončavati z žganim galunom, z oestro vodo, v kateri je raztopljen razjedljivi kupreni ali plavi vitrijol itd. Snažnost nastelje je pa perva pogodba. Zdrave živinčeta naj se ločijo od bolnih. Kadar je bolezen pri kraji, naj se dobro dobro očedi celi hlev.

Tako naj se ravna pridno in marljivo v vsem, da je bolezen pred konec in da ne postane kužna. Sploh bi bilo pa želeli, da bi naše slovenske bukve, ki zapopadejo vse živinske bolezni in druge potrebne reči, bile v rokah vsakega gospodarja.

Naturoznanska drobtinica.

Lunini krajec — prerok vremena.

V francozkih novicah „Main et Loir“ piše zvedeni gosp. abé Tallereau od luninih krajev to-le: „Dovolite mi, gosp. vrednik, da v vašem časniku nekaj naznamim, kar so poterdile 25letne skušnje: „Če je ob času šipa ali mlade lune — kakor pravijo — njeni krajec „gori obernjen“ je to znamenje, da bo celi mesec suho vreme; če pa je drugač obernjen, to je, proti izhodu ali tisti strani sveta, kjer sonce izhaja, bo vreme spremenljivo“. Verjemite mi, da si

*) Klana je 3 ure od Reke in pol ure na desno od cesarske ceste, ki pelje iz Reke v Terst. Mislim, da Klana sliši k Čičarii, kakor nošnja kaže. Če kdo drugač vé, naj pové. Sajovec Jakob.